

bezpośrednią zależność struktury i wysokości uposażeń od wielkości produkcji, która przypada na jednego zatrudnionego.

Reasumując można stwierdzić, że odmiennosc kształtowania się płac między Stanami Zjednoczonymi a RFN tłumaczy rozbieżności występujące na rynkach pracy tych dwóch państw. Na szczególną uwagę zasługuje przy tym zasadnicza dysproporcja między najwyższymi i najniższymi uposażeniami. Nie bez znaczenia jest także występujący w RFN nacisk na obniżkę kosztów osobowych, co wynika z chęci utrzymania silnej pozycji konkurencyjnej wyrobów zachodnioniemieckich na światowych rynkach. Jak wynika z porównania bezwzględne różnice w poziomie płac będą mogły służyć w przyszłości w coraz mniejszym stopniu jako wytłumaczenie „amerykańskiego cudu w dziedzinie zatrudnienia”. Większe znaczenie przypisać należy różnicom w ustawodawstwie pracy.

TOMASZ BUDNIKOWSKI

POLITYKA KORPORACJI ZACHODNIONIEMIECKICH W DZIEDZINIE KONCENTRACJI W ŚWIELE WSPÓLNORYNKOWEGO USTAWODAWSTWA O KONKURENCJI

Funkcjonowanie EWG oparto na neoliberalnym modelu gospodarki rynkowej. Wybór takiej koncepcji integracji wiązał się z sytuacją gospodarki zachodnioeuropejskiej w latach pięćdziesiątych: z jej zacofaniem strukturalnym, niską wydajnością pracy i pasywnością przedsiębiorstw. Twórcy Wspólnoty spodziewali się zaostrzenia konkurencji na wewnętrznym rynku ugrupowania i wystąpienia w gospodarkach poszczególnych państw pozytywnych efektów, będących następstwem intensyfikacji walki konkurencyjnej. Efekty te formułowane były następująco¹:

- 1) istnienie konkurencji oddziałuje na psychikę przedsiębiorców w kierunku zwiększenia ich aktywności ekonomicznej i adaptacyjnej — efekt stymulacyjny;
- 2) konkurencja prowadzi do koncentracji produkcji i kapitału, zarówno w ramach narodowych jak i europejskich, a tym samym do wzrostu skali przedsiębiorstw i produkcji, dostosowując ją w ten sposób do szerokiego rynku, jakim stał się zintegrowany rynek Europy Zachodniej — efekt przegrupowania firm;
- 3) przy produkcji wyspecjalizowanej łatwiej sprostać wymogom konkurencji — efekt specjalizacji.

Korzyści te spodziewano się osiągnąć dzięki takiej regulacji procesów gospodarczych w skali zarówno poszczególnych państw, jak i ugrupowania, która pozwoliłaby na wyeliminowanie czynników zakłócających mechanizm rynkowy.

¹ A. Marchal, *Les problèmes du Marché Commun*. W: *L'Avenir des relations économiques internationales présenté par P. A. Samuelson*. Paris 1971, ss. 257 - 259.

Instytucjonalnym wyrazem stanowiska EWG w tej sprawie stała się polityka regulująca konkurencję. Jej realizacja zagwarantowana jest dwiema kompleksowymi grupami przepisów. Na pierwszą składają się uregulowania prawne, których celem jest stworzenie w ramach Wspólnoty warunków sprzyjających realizacji zasady konkurencji. Są to przede wszystkim postanowienia eliminujące bariery celne i restrykcje ilościowe, zapewniające swobodną cyrkulację towarów, usług, kapitałów i siły roboczej oraz znoszące przeszkody natury ogólnej, takie jak różnice walutowe, które poprzez efekty cenowe różnicują warunki konkurencji, różnice fiskalne oraz zróżnicowania ustawodawstw narodowych². Inne przepisy, które można zamknąć w odrębnej grupie, dotyczą samego funkcjonowania i reglamentacji konkurencji. Cnodzi tu przede wszystkim o wspólnorynkowe ustawodawstwo w dziedzinie konkurencji, szczególnie zaś o reguły antykartelowe.

Polityka konkurencji prowadzona w EWG nie dopuszcza do konkurencji niekontrolowanej, nieograniczonej oraz stara się utrzymać konkurencję na określonym poziomie i zapobiegać monopolizacji produkcji, zbytu, źródeł zaopatrzenia i innych dziedzin; wynika to z ustaleń zawartych w art. 85 - 90 Traktatu Rzymskiego³. Artykuły 85 i 86 stanowią materialne prawo konkurencji, mające zastosowanie w odniesieniu do przedsiębiorstw.

Art. 85 stosuje się wobec uzgodnionego zachowania co najmniej dwóch przedsiębiorstw, gdy ma ono na celu lub powoduje ograniczenie lub zniekształcenie walki konkurencyjnej. Określone zostały w nim rodzaje praktyk uznanych za niedopuszczalne. Są nimi wszelkie porozumienia, decyzje o zrzeszaniu się przedsiębiorstw oraz wszelka uzgodniona działalność, które mogą wyrzec niekorzystny wpływ na handel między państwami członkowskimi Wspólnoty, a których celem lub efektem byłoby ograniczenie lub wypaczenie konkurencji na obszarze Wspólnego Rynku. Reguł tego artykułu nie stosuje się wobec pewnych grup porozumień, które mogą przyczynić się do poprawy jakości produkcji lub dystrybucji, rozwoju postępu technicznego lub ekonomicznego oraz takich, które dają wyraźne korzyści użytkownikom (art. 85 p. 3). Ponadto Komisja Wspólnot Europejskich w działalności praktycznej przyjęła założenie, że zakazom nie podlegają porozumienia o mniejszym znaczeniu, a więc przede wszystkim zawierane między małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Porozumienia takie nie zagrażają konkurencji ze względu na niewielkie znaczenie tych firm na rynku, a mogą przyczynić się do podniesienia efektywności tych jednostek.

Ze względu na dużą ogólność zawartych w art. 85 Traktatu Rzymskiego dyspozycji, Komisja Wspólnot Europejskich i Rada wydały po 1960 r. wiele aktów prawnych, regulujących stosowanie tego artykułu i stanowiących jego oficjalną wykładnię. Najważniejszym ich elementem — z punktu widzenia omawianego tutaj tematu — jest wprowadzenie

² Por. J. Rideau, *Aspects juridiques de l'intégration économique en Europe: Les Communautés Européennes*, W: *Les aspects juridiques de l'intégration économique*. Sijthoff-Leiden, 1972, s. 221.

³ *Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, Rzym 25 III 1957. Zbiór Dokumentów, PISM, Warszawa 1957.

dzenie obowiązku zawiadamiania Komisji o zawartych porozumieniach⁴ oraz wyłączenie od zakazu pewnych typów porozumień i zwolnienie ich od obowiązku zgłaszania⁵.

Drugim podstawowym i ogólnym regulatorem konkurencji w EWG jest art. 86 Traktatu Rzymskiego. Dotyczy on wykorzystania przez przedsiębiorstwa pozycji dominującej. Niezgodne z zasadami Wspólnego Rynku i zabronione jest nadużywanie przez jedno lub kilka przedsiębiorstw ich dominującej pozycji na rynku Wspólnoty lub znacznej jego części. Ustawodawstwo nie zabrania więc przedsiębiorstwu posiadania pozycji dominującej, niedozwolone jest natomiast jej wykorzystanie, a więc sytuacje, w których jednostka ekonomiczna mogłaby wpływać w sposób istotny na decyzje innych firm i tym samym ograniczać lub zmniejszać konkurencję.

Bardzo podobne w swej wymowie jest antykartelowe ustawodawstwo RFN, które podobnie jak wspólnorynkowe, powstawało w latach pięćdziesiątych. Przypomnieć tutaj należy, że realizowana przez rządy chadeckie w latach pięćdziesiątych polityka gospodarcza opierała się na koncepcji społecznej gospodarki rynkowej. Ta neoliberalna koncepcja rozwoju gospodarczego była pozytywnie oceniana przez przedstawicieli monopoli zachodnioniemieckich, gdyż jej realizacja przynosiła korzyści właśnie wielkiemu kapitałowi⁶. Gwarantowała ona bowiem nienaruszalność prywatnej własności oraz umożliwiała legalizację stanu posiadania wielkich firm, osiągniętego dzięki zyskom z produkcji wojennej. Ponadto koncepcja społecznej gospodarki rynkowej zakładała całkowitą swobodę przedsiębiorczości, co w praktyce oznaczało uwolnienie prywatnej działalności gospodarczej od kontroli państwa.

Wydawane w tym czasie akty prawne nie ograniczały koncentracji i centralizacji kapitału wielkich przedsiębiorstw. Pierwszy projekt ustawy antykartelowej, przygotowany już w 1948 r. przez L. Erharda, późniejszego ministra gospodarki w rządzie Adenauera, stał się przedmiotem obrad parlamentu dopiero w czerwcu 1952 r. W wyniku debaty parlamentarnej nie podjęto żadnej uchwały. Drugi projekt ustawy antykartelowej rozpatrywany był przez *Bundestag* w 1955 r. — ponownie bez skutku. Dopiero w czerwcu 1957 r. parlament zachodnioniemiecki uchwalił ustawę antykartelową (*Kartellverbotsgesetz*). Uważa się, że do tak dużego opóźnienia w uchwaleniu tej ustawy przyczynił się w znacznym stopniu m. in. Federalny Związek Przemysłu Niemieckiego, którego bierna postawa w toku prac przygotowawczych i przy opracowywaniu jej projektu hamowały uchwalenie i wejście jej w życie w 1958 r.⁷

Zgodnie z postanowieniami tej ustawy organem kontrolującym istnienie i zmiany w konkurencji na rynku wewnętrznym jest Federalny Urząd Kartelowy (*Bundeskartellamt*). Ustawa wprowadziła także obowiązek zgłaszania do Urzędu operacji prowadzących do koncentracji, jeżeli part-

⁴ „Journal Officiel des Communautés Européennes”, nr 35, 21 février 1962.

⁵ *Ibidem*, nr L 2806, 25 mars 1967 oraz nr L 285, 29 décembre 1971.

⁶ Zob. M. Tomala, *Gospodarka RFN wczoraj, dziś i jutro*, Warszawa 1979, ss. 125 - 128.

⁷ E. Bryl - Warewicz, *Inwestycje kapitałowe a polityka zagraniczna RFN*, Warszawa 1978, ss. 75 - 77.

nerzy porozumienia mają co najmniej 20⁰/o udział na rynku danego produktu lub łączne obroty ponad 500 mln marek zachodnioniemieckich (DM). Obowiązkowi rejestracji nie towarzyszy wymóg konieczności otrzymania zezwolenia Federalnego Urzędu Kartelowego. Urząd może interweniować dopiero w przypadku nadużycia przez przedsiębiorstwo jego dominującej pozycji na rynku, samo jej posiadanie nie jest natomiast zabronione.

Na zachowanie się przedsiębiorstw na rynku oddziałuje nie tylko ustawodawstwo antykartelowe, ale także przepisy prawa cywilnego i handlowego, które mogą stwarzać możliwości łączenia się przedsiębiorstw w różnych formach. Jest to ważna regulacja, ponieważ zdecydowana większość spółek kapitałowych w rozwiniętych krajach kapitalistycznych nie prowadzi już dziś odrębnych przedsiębiorstw; zasadą stało się istnienie przedsiębiorstw połączonych. Pod koniec lat siedemdziesiątych w RFN około 80⁰/o spółek akcyjnych działało właśnie w ramach przedsiębiorstw połączonych⁸. Powstawanie grup przedsiębiorstw połączonych wymaga porozumienia między samodzielnymi jednostkami gospodarczymi w oparciu o odpowiednio zmodyfikowaną do nowych potrzeb umowę spółki cywilnej lub specjalne typy umów, powstałe dla potrzeb łączenia się przedsiębiorstw, oraz możliwość tworzenia grup spółek w drodze jednokierunkowego lub wzajemnego posiadania akcji. Zachodnioniemiecka ustawa o spółkach akcyjnych z 1965 r. zawiera odrębną część poświęconą połączonym przedsiębiorstwom. Podkreślić tutaj należy, że w skali EWG była to pierwsza próba uregulowania w ramach narodowego prawa spółek handlowych różnego typu związków i zależności między przedsiębiorstwami, których efektem jest koncentracja.

W ustawie tej wymienia się rodzaje połączonych przedsiębiorstw. Możliwości są tutaj następujące:

- 1) jedno z przedsiębiorstw posiada większość udziałów lub głosów w drugim przedsiębiorstwie;
- 2) między przedsiębiorstwami zachodzi stosunek podporządkowania — jedno z nich jest nadrzędne, drugie zajmuje pozycję zależną. O nadrzędności decyduje posiadanie większości udziałów lub głosów;
- 3) połączenia powstają w wyniku utworzenia koncernu. Istotą tych połączeń jest podleganie jednemu ośrodkowi kierowniczemu. Podstawą podporządkowania może być udział lub specjalny typ umowy;
- 4) między przedsiębiorstwami następuje wzajemne krzyżowanie się udziałów przewyższających 25⁰/o kapitału zakładowego każdego z partnerów. W tym typie połączeń nie ma stosunku zależności między przedsiębiorstwami;
- 5) przedsiębiorstwa łączą się, zawierając specjalną umowę, np. uzgadniającą nadrzędną pozycję jednego z partnerów lub oddanie jednego przedsiębiorstwa w dzierżawę innemu, czy też w sprawie przekazywania całego zysku, jaki przynosi dana jednostka partnerowi.

Wprowadzenie tych uregulowań do obowiązującego prawa o spółkach jest niewątpliwie czynnikiem ułatwiającym koncentrację.

Podobne regulacje prawne, dotyczące łączenia się przedsiębiorstw,

⁸ Por. A. Całus, *Prawo cywilne i handlowe państw obcych*. Warszawa 1979, s. 87.

zostały wprowadzone także w innych krajach członkowskich EWG oraz w ramach Wspólnoty. Powołano tutaj instytucję prawną pod nazwą Europejskie Ugrupowanie Kooperacyjne, którego celem jest ułatwianie podejmowania współpracy między przedsiębiorstwami w skali Wspólnoty, łącznie z połączeniami współpracujących partnerów⁹. Wprowadzanie ułatwień dla połączeń jednostek gospodarczych, mających swoje siedziby w różnych krajach członkowskich, stanowi jeden z instrumentów wspólnej polityki przemysłowej EWG. Po 1970 r. jednym z głównych celów tej polityki stało się stymulowanie koncentracji w przemyśle państw członkowskich, szczególnie o charakterze międzynarodowym. W związku z tym dopuszcza się i propaguje w skali Wspólnego Rynku takie formy porozumień między przedsiębiorstwami, jak przejmowanie udziałów zarówno dających kontrolę, jak i mniejszościowych, tworzenie wspólnych filii oraz fuzje i absorpcje.

Zbliżone do wspólnorynkowego ustawodawstwo antykartelowe RFN i możliwości łączenia się przedsiębiorstw w oparciu o ustawę o spółkach z 1965 r. spowodowały, że w przemyśle zachodniemieckim rozwijał się w szybkim tempie proces koncentracji ekonomicznej. Liczba przedsiębiorstw z obrotem rocznym powyżej 1 mld DM wzrosła w latach 1962 - 1972 z 23 do 78, w tym w 1972 r. było 8 firm z obrotem rocznym ponad 10 mld DM. Szybkie powiększanie się rozmiarów przedsiębiorstw zachodniemieckich było wynikiem zarówno wzrostu wewnętrznego, jak i zewnętrznego (efekty obydwu tych procesów określane są tutaj mianem koncentracji ekonomicznej). W drugiej połowie lat sześćdziesiątych zgłaszano do Federalnego Urzędu Kartelowego przeciętnie około 100 fuzji rocznie, w latach siedemdziesiątych — do 300 fuzji. Wzrastał więc w tym okresie poziom koncentracji w przemyśle tego kraju. Pewną stabilizację w tej dziedzinie odnotowała Komisja ds. monopolii na początku lat osiemdziesiątych¹⁰.

Największą uwagę fuzjom poświęcają organy kontrolujące przestrzeganie prawa o konkurencji. Każdego roku Federalny Urząd Kartelowy zakazuje realizacji kilku fuzji między przedsiębiorstwami. W 1982 r. były dwa takie przypadki, w 1983 r. — siedem, w 1984 r. — sześć.

Ze względu na to, że narodowe organy kontrolujące przestrzeganie przepisów prawa antykartelowego działają niezależnie od Komisji Wspólnot Europejskich, która pełni funkcje kontrolne w zakresie stosowania się podmiotów gospodarczych do postanowień wspólnorynkowego ustawodawstwa o konkurencji, sprawy dotyczące połączeń między przedsiębiorstwami mogą być rozpatrywane przez Federalny Urząd Kartelowy i przez Komisję. Komisja ma więc prawo kwestionować porozumienia prowadzące do koncentracji, nawet gdy zostały one uznane za zgodne z prawem RFN. Poza tym Komisja kontroluje porozumienia o charakterze międzynarodowym, w których stroną mogą być także firmy zachodniemieckie, jeśli w rezultacie projektowanej fuzji zmiana ulega sytuacja kon-

⁹ *Groupement européen de coopération. Bulletin des Communautés Européennes. Supplément nr 1/1974, Bruxelles 1974.*

¹⁰ *Por. Trezième Rapport sur la politique de concurrence. Bruxelles-Luxembourg 1984, s. 125; Quatorzième Rapport sur la politique de concurrence. Bruxelles-Luxembourg 1985, s. 120.*

kurencyjna na rynku poza granicami RFN; takie sprawy nie interesują Federalnego Urzędu Kartelowego.

Z analizy decyzji Komisji w sprawach o naruszenie art. 85 i art. 86 Traktatu Rzymskiego wynika, że ilość negatywnych orzeczeń, zakazujących realizacji zawartych porozumień, w których jedną ze stron są firmy zachodnioniemieckie, nie odbiega od liczby postanowień dotyczących przedsiębiorstw z innych krajów członkowskich. Najważniejszym powodem uznania przez Komisję zawartego porozumienia za niezgodne z prawem jest stwierdzenie lub domniemanie dążenia do kształtowania cen na dane towary lub podział rynków zbytu.

W latach pięćdziesiątych rozpoczął się proces koncentracji nie tylko w przemyśle krajowym RFN. Kapitał zachodnioniemiecki zaczął wtedy poszukiwać możliwości ekspansji poza RFN oraz łączenie się z kapitałami pochodzącymi z innych krajów Europy Zachodniej. W 1957 r. powstała Europejska Wspólnota Rozwoju Przemysłowego, której twórcami były *Banque de Paris et des Pays Bas* oraz *Deutsche Bank*. Jej celem była centralizacja wolnych kapitałów francuskich i niemieckich, wspólne badania rynków zagranicznych i wspólne podejmowanie produkcji. W latach pięćdziesiątych szczególnie silne były związki między kapitałem zachodnioniemieckim i francuskim. Koncentracja w skali międzynarodowej nasiliła się po powstaniu EWG, szczególnie w latach siedemdziesiątych. Władzom Wspólnoty bardzo zależało na umacnianiu więzi kapitałowych między przedsiębiorstwami państw członkowskich, przy jednoczesnym zmniejszeniu ich powiązań z firmami krajów trzecich, głównie amerykańskimi.

Przedsiębiorstwa zachodnioniemieckie, obok francuskich i brytyjskich, należały do najbardziej aktywnych w dziedzinie międzynarodowych operacji kapitałowych w ramach EWG. Potwierdzają to dane zawarte w tabeli. W wymienionych w tym zestawieniu formach koncentracji międzynarodowej firmy pochodzące z RFN brały udział średnio 142 razy w każdym badanym roku, podczas gdy przedsiębiorstwa francuskie — 119 razy, a brytyjskie — 143 razy¹¹. Wszystkie liczby, również zawarte w tabeli, obejmują tylko te operacje kapitałowe, w których udział biorą przedsiębiorstwa o łącznym obrocie powyżej 1 mld europejskich jednostek walutowych — ECU, bo takie operacje podlegają obowiązkowi rejestracji w Komisji, oraz w bardzo niewielkim stopniu przypadki łączenia się firm o łącznym obrocie od 30 mln do 1 mld ECU — przy tej wielkości obrotu rejestracja jest dowolna.

Aktywne poparcie EWG dla połączeń przedsiębiorstw wspólnorynkowych polega na częstym wykorzystywaniu art. 85, p. 3, w myśl którego porozumienie między przedsiębiorstwami może być uznane za zgodne z prawem, nawet gdy ogranicza lub zniekształca konkurencję na całym rynku Wspólnoty lub znacznej jego części lecz w jego rezultacie wystąpią pozytywne efekty w dziedzinie postępu technicznego lub ekonomicznego. Jest to więc odstępstwo od zasady utrzymania konkurencyjnych struktur rynkowych na rzecz zwiększenia rentowności firm wspólnorynkowych i przyspieszenia postępu technicznego, co w konsekwencji dopro-

¹¹ Wyliczenia w oparciu o źródło jw. oraz *Tenth Report on Competition Policy*. Brussel-Luxembourg 1981, s. 174.

wadzić ma do poprawy pozycji jednostek wspólnorynkowych względem konkurentów z państw trzecich.

Popieranie porozumień prowadzących do koncentracji lub będących jej przejawem dotyczy w praktyce nie tylko małych i średnich przedsiębiorstw (takie były założenia polityki przemysłowej), ale także połączeń firm wielkich. Komisja ustaliła bowiem typy porozumień uznanych za nienaruszające konkurencji i tym samym wyłączyła je z obszaru zastosowania art. 85 p. 1, bez względu na wielkość jednostek w nich uczestniczących.

W konkluzji stwierdzić można, że wspólnorynkowe ustawodawstwo antykartelowe nie zahamowało procesu koncentracji w przemyśle RFN. Wiąże się to z jednej strony ze specyficzną ewolucją reguł konkurencji w EWG: wstępna idea zakazu wszystkich porozumień i praktyk wymienionych w aktach prawnych, przy zastrzeżeniu zwolnienia od zakazu przez władzę administracyjną, ustępuje coraz częściej miejsca zasadzie legalności tych porozumień i praktyk tak długo, dopóki Komisja lub w razie sporu Trybunał, nie wydadzą decyzji o ich niezgodności z pra-

Udział przedsiębiorstw z RFN w międzynarodowych operacjach koncentracyjnych w EWG w latach 1966 - 1981 (w %)

Lata	RFN	Francja	Włochy	Holandia	Belgia	Luksemburg	W. Brytania	Irlandia	Dania	EWG
1966	22	19	13	16	24	6	—	—	—	100
1970	24	22	12	13	22	7	—	—	—	100
1971	22	24	11	12	24	7	—	—	—	100
1973	14	22	6	11	19	14	12	1	1	100
1974	22	22	7	8	16	7	16	1	1	100
1975	20	20	4	7	21	9	15	3	1	100
1976	23	16	5	8	25	8	11	2	2	100
1977	23	14	3	10	19	8	16	5	2	100
1978	20	15	4	10	18	6	21	6	—	100
1979	14	19	6	10	17	7	21	5	1	100
1980	19	23	5	9	12	5	22	5	—	100
1981	18	21	6	7	11	6	22	7	2	100

Formy koncentracji ujęte w zestawieniu dla lat 1966, 1970 i 1971: przejmowanie udziałów (zarówno kontrolnych jak i mniejszościowych), tworzenie wspólnych filii, tworzenie filii zagranicznych; dla lat 1973-1981: fuzje i absorpcje, przejęcie udziałów, tworzenie wspólnych filii.

Zródło: *Deuxième Rapport sur la politique de concurrence*. Bruxelles-Luxembourg 1973, s. 169.

Huitième Rapport sur la politique de concurrence. Bruxelles-Luxembourg 1979, s. 204.

Neuvième Rapport sur la politique de concurrence. Bruxelles-Luxembourg 1980, s. 162.

Douzième Rapport sur la politique de concurrence. Bruxelles-Luxembourg 1983, s. 169.

wem. Zupełnie inaczej interpretowane jest antytrustowe ustawodawstwo USA, gdzie w zasadzie tylko pewne względy społeczne mogą usprawiedliwić uznanie porozumienia za legalne, mimo że jest ono niezgodne z obowiązującym prawem. Regulacje Wspólnoty w dziedzinie konkurencji różnią się także od obowiązujących w Europejskiej Wspólnocie Węgla i Stali, gdzie kontrola koncentracji opiera się na formule wstępnego zezwolenia EWWiS. Zezwolenie wstępne musi uzyskać każda operacja o charakterze koncentracyjnym.

Z drugiej strony na rozwój koncentracji w całym przemyśle Wspólnoty, a więc także w zachodnoniemieckim, miała też wpływ polityka popierania procesu tworzenia wielkich przedsiębiorstw, szczególnie o charakterze międzynarodowym. Powstawanie korporacji międzynarodowych, których udziałowcami są firmy z państw członkowskich, uważane jest za niezbędny warunek dalszej integracji w dziedzinie instytucjonalnej.

ELŻBIETA JANTOŃ-DROZDOWSKA

RFN A WSPÓLNA POLITYKA OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO EWG

Polityka ochrony środowiska naturalnego stała się przedmiotem zainteresowania EWG z początkiem lat siedemdziesiątych, tj. z chwilą kiedy opracowane zostały kompleksowe programy ekologiczne w krajach członkowskich. W tym czasie stało się jasne, że dalszy rozwój gospodarczy bez respektowania złożonych zależności ekologicznych nie jest możliwy. Postępujące zatrucie środowiska zmniejszało zadowolenie przeciętnego obywatela z osiągniętego statusu materialnego i podnosiło koszty działalności gospodarczej (konieczność oczyszczania wody używanej w procesach technologicznych, koszty rekultywacji gruntów, straty wynikające z przyspieszonej korozji itp.).

W gospodarce polityka ochrony środowiska przejawia się jako zbiór norm (standardów) ekologicznych określających dopuszczalny lub pożądany poziom zanieczyszczeń. Z wysokości norm można wyprowadzić ceny poszczególnych składników środowiska naturalnego, ujmowanych jako koszt zredukowania zanieczyszczeń do poziomu określonego przez normę. Ustanowienie norm ochrony środowiska koryguje więc niedoskonałości rynku o brakujące oceny zasobów naturalnych i urealnienia rachunek ekonomiczny w skali pojedynczego przedsiębiorstwa i całego kraju.

Skuteczna polityka ochrony środowiska nie jest możliwa bez współpracy międzynarodowej ze względu na istnienie zanieczyszczeń transgranicznych. W tej sytuacji wysiłki jednego kraju mogłyby być niweczone przez imisje zanieczyszczeń z kraju sąsiedniego, mniej dbającego o środowisko. Dotyczy to w szczególności stosunkowo niewielkich i silnie uprzemysłowionych obszarów. Za taki właśnie obszar można uznać EWG, a zwłaszcza jej przemysłowe centrum: północno-wschodnią Francję, południową Wielką Brytanię, kraje Beneluksu i RFN. Z drugiej strony, różne normy ekologiczne w poszczególnych krajach pociągają za sobą międzynarodowe zróżnicowanie kosztów ochrony środowiska, co z kolei